

„Vlastní zájem se často halí do hávu vznešenosti, spravedlnosti a pokroku,“

říká v rozhovoru Bedřich Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí UK.

Z vašich funkcí a pozic mne zaujalo, že působíte jako poradce monackého prince Alberta. V čem mu radíte? Nebo jak se to vůbec přihodí, že se člověk stane poradcem monackého prince?

Princ Albert se rozhodl, v duchu dobrých tradic osvěcených monarchů, založit nadaci a ve své nekonečné moudrosti dospěl k názoru, že musí mít pár lidí, kteří mu budou radit jak s těmi penězi, které do nadace vložil, naložit. Takže založil něco, čemu říká Scientific Technical Committee, kde nám předkládá k posouzení nejrůznější projekty. Třeba na ochranu albatrosů nebo žiraf v Africe. Lidé mohou napsat, co chtějí a kdo jsou a jeho sekretariát zpracuje náměty a předloží nám je k posouzení. A my slavnostně řekneme, toto je skvělý projekt, dej princovi na to peníze. Ono je to ve skutečnosti složitější, protože nadace má i radu, takže schvalování není pouze věcí monarchy. Rada samozřejmě bere v úvahu i jiné aspekty, než jsou naše rady. Ví, jaké jsou politicko-finanční zájmy monackého principátu a zda nejsou naše doporučení s nimi v rozporu. My posuzujeme pouze projekty z hlediska vědeckého přínosu. Jak si princ vybral právě mě, nevím. Asi mu to poradil někdo, kdo mě zná.

V této souvislosti mě napadá otázka, jaký je váš názor na přerodění peněz v české vědě – na pověstný kafemlýnek?

Já si o tom myslím především to, že celá organizace české vědy je pořád ještě do jisté míry pozůstatek komunismu. A je velmi smutné, že jsme se s tím zatím nedokázali nějak rozumně vyrovnat. Já bych navrhoval zřídit ministerstvo vysokých škol a vědy; tak, jak to udělali například v Dánsku. Je velmi zajímavé, že v Dánsku během pěti let výrazně vzrostl výkon a význam tohoto sektoru, což se jednak projevilo ve světových vědeckých žebříčcích, jednak byly uplatněny různé inovace, které jsou založeny na vědeckém a technickém výzkumu a hrají významnou roli v dánské ekonomice. Podobnou organizaci mají ve Francii nebo v Německu. Myslím, že by bylo dobré tamní situaci důkladně prostudovat a podobné ministerstvo zřídit.

Myslíte si, že je to průchozí?

Já si myslím, že to v principu průchozí je. Jestli má vláda například ideu, že nesmí být více ministerstev, než existuje, tak bych zvažil návrh na zrušení dvou ministerstev. Ještě by nakonec bylo o jedno méně.

A která byste zrušil?

Zrušil bych ministerstvo kultury a přidal bych jeho kompetence MŠMT. Pak bych zrušil ministerstvo pro místní rozvoj, cestovní ruch bych přesunul k průmyslu, evropské fondy financím, územní plánování ministerstvu životního prostředí a to, co by zbylo, bych dal vnitru, protože již nyní spravuje např. záležitosti související s civilní správou. Vidíte, jak to mám hezky promyšlené.

Jste členem České statistické rady od roku 2001. Jaká by z vašeho úhlu pohledu měla být úloha České statistické rady? A jaké výzvy stojí před statistikou v roce 2011?

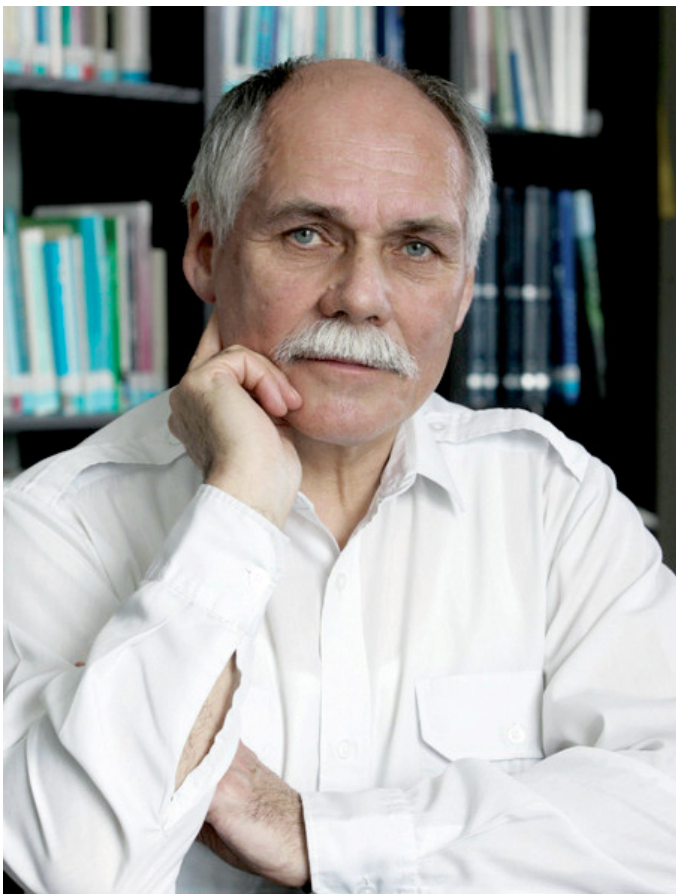
Já bych řekl, že se statistika v Česku dělá docela dobře. Nemyslím, že by statistická rada musela navrhovat nějaké zásadní změny. Ale možná by mohla sledovat dva směry. Mohla by iniciovat „forward looking“, podívat se do budoucnosti a zjistit, co by mohla statistika udělat nového, jakým směrem se rozvinout. Druhý směr by mohl mířit k tomu, aby měla statistická rada větší přesah na mezinárodní rozměr, zejména evropský.

Je podle vás statistika fabrika na čísla nebo by měla poskytovat informace i v jiné kvalitě?

Samozřejmě, že statistika není od toho, aby například předpovídala budoucnost, ale nevím, jaký je vztah statistiky ke scénářům. Scénáře jsou něco jiného než předpovědi. Možná by stálo za to se nad tím zamyslet. Různé scénáře z pohledu statistiky nebo-li, když nový scénář, tak co na to statistici.

Jak jde dohromady statistika a ochrana životního prostředí?

Velký význam má kvantifikace. Co není kvantifikováno, se dá velmi těžko odhadnout, ovlivňovat, regulovat atd. Je to taková velká společenská tendence. Platí to obecně a v životním prostředí je to naprosto jednoznačné. Bez tvrdých dat, která jsou nějak zpracována a mohou věci podat kvantitativním způsobem, se dopředu jít nedá. Proto jsou, mimo jiné, statistika a životní prostředí tak provázány, že se to někdy nedá ani odlišit. Když se občas podíváme na životní prostředí, co produkuje, bez statistických dat nejde napsat snad ani půl řádky. Takže si myslím, že ta věc je naprosto jasná. Bez jasných statistických dat to jednoduše nejde. Samozřejmě si musíme říct, co jsou relevantní data, co jsou indikátory,

časové řady atd. To vyvolává další otázky, ale obecně se dá říct, že statistika si může něco měřit a zjišťovat a může se bez životního prostředí obejít, ale životní prostředí bez statistiky být absolutně nemůže.

Mezi vědci a těmi, kteří by měli konat, jsou vykladači. Kdo je tady v Česku vykladačem životního prostředí a podle čeho by se měla například vláda orientovat? Lidé slyší zprava je to tak, zleva, že to tak není. Výsledkem může být lhostejnost, protože veřejnost nakonec neví, co si má vybrat a komu věřit. Takže kdo by měl být tím vykladačem – kdo by měl práci vědců interpretovat?

Ještě k tomu přidejte novináře, tím se vás nechci dotknout, ale mají takovou tendenci vyvažovat jeden názor druhým. Dávají jeden proti druhému, ať si ti lidé vyberou.

Tomu se říká objektivita.

Ano, ale jim někdy unikne, že jeden názor reprezentuje tisíc lidí a ten druhý jeden člověk. A mainstream by měl mít přirozeně větší váhu než ten jeden. Prostě ten jeden se vyznačuje tím, že je přesným opakem. Tak se nám to pěkně vyvažuje. Je to, samozřejmě, velký problém. Měly by fungovat tzv. hraniční organizace, které nejsou výrazně vědecké ani výrazně politické. Musejí vědět rozumět, ale zároveň být politicky relevantní.

Zase musí být významné, aby ten jejich hlas byl slyšet.

Ano, to je například v životním prostředí European Environment Agency (EEA), Evropská agentura životního prostředí v Kodanii. Nemá vlastní měření a vlastní data, ale má rozsáhlý spolupracující systém. Agentura má své vlastní sítě, které jí hlásí nejrůznější data. A oni je zpracovávají

a vydávají různé zprávy. Postarají se, aby měly velkou publicitu, a tyto zprávy pak politiku opravdu ovlivňují. Na jejich základě se vytvoří strategický plán.

Koho vnímáte na české scéně jako vykladače, který má tu správnou váhu?

Tak tady v Čechách máme analogickou organizaci CENIA, která by se měla, podle mého názoru, této úlohy daleko razantněji chopit. Stejně tak by její úlohu měly pochopit centrální orgány, v tomto případě ministerstvo životního prostředí, a věnovat jí podstatně větší pozornost. Publikační, osvětová i informační činnost ze strany ministerstva životního prostředí se mi nezdá dostatečně účinná.

Vy jste zakládal ministerstvo životního prostředí, byl jste historicky prvním ministrem. Kam se posunulo vnímání veřejnosti v souvislosti s ochranou životního prostředí za uplynulých dvacet let?

Když jsme v roce 1999 vyjednávali v Bruselu o vstupu do EU, tak jsem byl hlavním vyjednavatelem. Pořád nám předhazovali, že jsme „špinavci“ Evropy, protože měli na paměti situaci z doby před listopadem 1989, kdy tomu tak opravdu bylo. Podařilo se mi sehnat pár peněz a připravili jsme pěknou barevnou publikaci, která obsahovala shrnutí o stavu životního prostředí k roku 2000. Když jsme dali všechna data dohromady k mému překvapení jsme zjistili, že zlepšení v této oblasti nastalo enormní. Samozřejmě to pocítili i ostatní a pochopili, že se o životní prostředí začal někdo starat, má úspěch, a je to v pořádku. Tak proč by se o nás dál zajímali? Tak se stalo, že jsme usnuli na vavřínech. Na druhé straně, v západních zemích také není ideální situace, ale mají se pořád lépe než my. My se potřebujeme mít také lépe. Proto budujeme dálnice, supermarkety a podobně, protože teď musíme napřít síly tímhle směrem. A ekoteroristé nám v tom občas brání. To se nám moc nelíbí. Kauzy kolem dálnice D8 nebo obchvatu okolo Plzně jsou ukázkové. Přitom v nich většinou šlo o všechno jiné než o ochranu životního prostředí.

Máte pravdu, některé aktivity agresivních ochránců přírody budí dojem, že jsou čistě účelové. Do jaké míry jde o prostředek, jak si vydělat na živobytí, a do jaké míry jde o ochranu životního prostředí?

Ten první případ, vnímám spíše jako výjimku. Ostatně, to platí pro veškeré lidské aktivity. Pokud chce někdo prosadit vlastní zájem, hálí se do hávu vznešenosti, spravedlnosti, veřejných zájmů a pokroku. Nemůžeme je podsouvat jen jedné straně, ta druhá strana také hájí své zájmy. Někdy se zájmy střetnou a lidé to vnímají tak, že jedni dělají něco přínosného (chtějí pro nás postavit dálnici) a ti druzí tomu brání. Ale na obou stranách mohou být stejné motivace.

Dostáváme se k udržitelnému rozvoji. Dvě slova – udržitelný a rozvoj – nevyklučují se navzájem? Jak to vnímáte v této uspěchané době a v této konzumní společnosti?

Samozřejmě je dost lidí, kteří soudí, že je to přímý protimluv. Pojem udržitelného rozvoje musí být viděn historicky. Na začátku 70. let byla položena vážná otázka, zda se dá hospodářský růst sladit s účinnou ochranou životního prostředí. Našla se odpověď, která zní: ano, ale musí se ten rozvoj učinit udržitelným. To znamená, že se musí udělat to, to a to a byla z toho Agenda 21, která má 1 000 stran. Postupně se dospělo k závěru, že má tři pilíře – ekonomický, sociální a environmentální.

Jak si z vašeho pohledu stojí zelená ekonomika v České republice? Vy se pohybujete v politice dlouhá léta – jak vnímáte podporu a vůbec pochopení pro tento druh podnikání v tom čistém slova smyslu?

Musím říct, že jsem z toho smutný. Vidím, že je zde velký deficit oproti zemím EU, oproti vyspělému světu včetně Ameriky. Vidím zde velmi malou podporu a pochopení. Jak jsme si povšimli, zase se rozproutila diskuze o prolomení územních limitů v severních Čechách. Vyvolala ji zpráva komise, kterou jmenoval pan ministr Kocourek, která mu předložila jakýsi materiál, který tento problém otevírá a říká, že to asi bude potřeba někdy v budoucnu udělat. Jsou okolo toho takové podivné otázky. S tímto materiálem jsem se seznámil, shodou okolností týž den, kdy jsem dostal na stůl také dokument, který zveřejnila Evropská komise. Ten se jmenuje Cestovní mapa směrem ke konkurenceschopné a nízkouhlíkové ekonomice EU. Když se člověk do těch zpráv podívá, zjistí, že jsou úplně o ničem jiném. Že se ta evropská s naší realitou vůbec nepotkává. Evropa se snaží přemýšlet o tom, co bude dál. Vychází mimo jiné z toho, že se do roku 2050 mají snížit emise skleníkových plynů ve vyspělých státech o 80 až 90 %. To je hodně. Opravdu do té doby musíme mít obnovitelné zdroje, a k tomu je potřeba připravit spoustu dalších věcí, například chytré distribuční sítě a především efektivní hospodaření. A u nás se hovoří o tom, že za 5 let nebudou mít teplárny v čem topit, že zastaralé kotle mají spoustu vad, nejen z hlediska životního prostředí. Měli bychom se velmi snažit, aby se emise a skleníkové plyny omezovaly, ale to je v této zemi vnímáno jako něco snad dokonce politicky nekorektního. Jsem z toho smutný a myslím si, že jde o velké nepochopení. Experti z MPO mají své energetické vize do roku 2050 a suše sdělí, že v Česku je reálné, abychom dosáhli 40% snížení emisí. Tečka. Vůbec neberou na vědomí, že 90% snížení je velká výzva, která se nedá jen tak odmávnout.

Co se s tím dá dělat?

Každopádně si myslím, že by se příslušní experti a rozhodující činitelé měli inspirovat v Evropě, a tím nemyslím chodit do Bruselu (Brusel je, ostatně, pomalu sprostým slovem v této zemi). Ať se podívají na Německo, proč chodit daleko, ať se podívají na Sasko, na Stuttgart, na Mnichovo.

Jak je možné, že není dopřáno sluchu lidem, jako jste vy? Co je za tím, že dostávají prostor ti, kteří potřebují prolamovat limity, když to zjednoduším, abychom mohli více topit, více svítit, prostě zvýšit spotřebu?

O zvyšování spotřeby můžeme vést diskusi, jak zvyšovat nebo nezvyšovat a jestli skromnost ano nebo ne. To bych nechtěl otevírat. Ale když už zvyšovat spotřebu, tak efektivně. Tak abych nemusel větrat, když chci snížit teplotu bytu. Kousek od mého domu je teplovod a tam celou zimu uniká horká pára. A já budu ještě přikládat do toho kotle? To není jen o spotřebě, jde o to se na to podívat z trochu širšího hlediska.

Vy říkáte, že ochrana životního prostředí je z vašeho pohledu konzervativní téma, a že se vám nedaří přesvědčit politiky, kteří říkají, že jsou konzervativní, že by to tedy mělo být i jejich téma a že by se tím měli zabývat...

To se mi prostě nedaří. Já jsem z toho smutný a vinu dávám, samozřejmě, i sobě, že neumím silně a hezky říct, co je třeba. Je mi to líto.

Já myslím, že to umíte říct docela hezky, myslíte, že by právě v tomto mohli pomoci statistiky?

Zcela určitě.

Co by tedy měli dělat vědci, ochránci životního prostředí, aby byli slyšet? Protože vy se v tom prostředí pohybujete dvacet let.

Uplatnění získaných dat a informací je velký problém vědců v oblasti životního prostředí. Tady jsme něco změřili, tady něco zjistili, jdeme se „laskat“ s čísly, tabulkami, modely. To je jeden směr. Druhý směr soudí, že jen to nestačí. Že bychom měli něco dělat, když něco závažného objevíme. Otázkou je, co? Máme to dostat do novin? Přesvědčit premiéra nebo jít na náměstí a vyvěsit plakáty? Zásadní otázkou je, do jaké míry je pro vědce legitimní, aby vzali vlastní výsledky, nebo výsledky svých blízkých kolegů, a šli s nimi něco dělat, nějak je hlasitě prezentovat a uplatnit. Jsou tací, kteří to udělají, ale vystavují se nebezpečí kritiky. Jednak od těch, kteří to nedělají a považují to za nelegitimní, jednak od těch, kteří s nimi nesouhlasí nebo se jim to nehodí do krámu a obviní je z aktivismu. A řeknou – vidíte, jim na tom záleží, tak mi nemůžeme jejich datům věřit, již nejsou objektivní. Jak jim věřit, když ti lidé se za to tak bijí? Asi tím sledují něco jiného. To je vážné.

Jak změni poslední události v Japonsku přístup k jaderné energetice?

Já jsem nikdy jadernou energetiku neměl rád, nikdy jsem to neskrýval. Vždy jsem říkal, že tu jaderné elektrárny sice jsou, ale že by se mi nelíbilo, aby se stavěly další. Ale co se týče Japonska – dva body. Prvním je, že doufám, že to Japonci budou mít pod kontrolou a že se tam nestane nic hrozného. To je hlavní. Druhá věc – v současné době vidím problém jaderné energetiky v tomto: když se podíváte na časový vývoj cen energie z obnovitelných zdrojů, jde rychle dolů. Zato když se podíváte na ceny nových jaderných elektráren, jdou nahoru. Důvod je velmi zásadní, neboť jde o průmysl, který má neobyčejně rozvinuté bezpečnostní systémy. Ty jsou drahé. Vyrobit reaktor, na tom zas tolik není, ale všechno to zabezpečení, včetně ostrah a kdovíčeho, něco stojí. A po Japonsku to všechno bude ještě dražší. Větrníky a panely budou rychle podstatně levnější. Takže dlouhodobě jaderná energetika není z čistě ekonomických důvodů konkurenceschopná.

Myslíte, že zelená energie a obnovitelné zdroje dokáží dodat tolik energie jako jaderné nebo tepelné elektrárny?

Jsem o tom hluboce přesvědčen.

My jsme tu shodou okolností spočítali, že v rámci solárního boomu, který v republice vypukl, šlo o velice nízký výkon, ale cena, která byla vyplacena, byla nesmírně vysoká. To si v tento moment odporuje.

To je v tento moment. Právě k tomu máme statistiku a sledujeme časové řady, takže je nutné se na věc dívat z tohoto hlediska. Když pomíneme statistiku, tak jsou zde i jiné věci. Podívejme se například, co říká anglická konzervativní vláda Davida Camerona: při severním pobřeží Anglie chtějí postavit obrovské větrné farmy a do 20 let vystačit pro výrobu elektřiny jen s větrnou energií. Podobných plánů je víc. Máte tady například Desertec, solární energii ze severní Afriky, o kterém se domnívám, že má velkou budoucnost.

Děkuji za váš čas.